

AKTIVNOSTI NAKON MEĐUNARODNE GODINE INVALIDA

Sulejman Mašović

Prispjelo: 10. 04. 1985.

Fakultet za defektologiju
Sveučilište u Zagrebu

Na zasjedanju Generalne skupštine UN, prosinca 1982, razmotreni su svi izvještaji o provođenju programa UN za Međunarodnu godinu invalida UN—1981. (dalje: MGI) putem Savjetodavnog komiteta (u koji je bila birana i naša zemlja), te Sekretarijata za MGI u Beču, kao i specijaliziranih agencija UN, međunarodnih asocijacija za rehabilitaciju i zaštitu invalida i zemalja—članica UN. Odavši priznanja svim akterima za niz uspješnih rezultata, Generalna skupština je usvojila Svjetski program akcija za invalide i prijedlog Programa Dekade UN za rehabilitaciju 1983—1992, koji su trebali služiti kao usmjeravajući dokumenti, s bitnim zadacima (naznačenim odvojeno za zemlje u razvoju) za koje se smatralo da postoje uvjeti, ekonomski i socijalni, uoči nastupa ljudskog roda u treći milenij.

Težište je stavljeno na realizaciju osnovne parole MGI: „Puno sudjelovanje i jednakost“. U tome smjeru se počelo mijenjati i zakone u nekim zemljama, osiguravajući veću prisutnost invalida i roditelja hendikepirane djece već u rehabilitativnom procesu i organima koji odlučuju o njihovoj društvenoj zaštiti. Asocijacije invalida pojačale su upornost na prevladavanju stoljetnih zabuda i brže eliminiranje preostalih psihosocijalnih predrasuda u ljudskoj svijesti, koje su ometale edukaciju, profesionalno pripremanje, zaposlenje i

punije sudjelovanje u kulturnom, političkom i ostalom životu. Iz ovih nastojanja proizišla je — po prvi put u povjesti — međunarodna organizacija samih invalida (pretežno s tjelesnim oštećenjem): Disabled People International (DPI), koja je na posljednjem kongresu u Adelaidi (1984) zatražila od stručnjaka brže otvaranje prema sudjelovanju invalida i sveobuhvatniji proces integracije u životnu i radnu sredinu.

Utjecaj ideja MGI osjetio se i na širem području. U sociologiji se sve češće objavljuju studije o manjinama u ljudskom društvu, među koje se uključuju i invalidi,¹ tražeći veća prava i za ove marginalne grupe, ne samo u deklarativnim dokumentima već i praksi. Radi toga istaknuta je ideja „ekonomske demokracije“, koja treba putem zakona osiguravati sigurna materijalna prava kojim će se invalidima dati iste startne šanse za školovanje, rad i druga bitna ekonomska i socijalna prava, uz priznanje postojećih ustavnih prava i njima, kao i ostalim građanima. U jednoj nedavnoj studiji o „hendikepiranoj Americi“, upozorava se na činjenice da je većina zapravo hendikepirana pogrešnim stavovima, i da je hendikep kao oštećenje samo relativan, ovisan o kulturnom i ekonomskoj razvoju datog društva. Živjeti s tim razlikama ravnopravno² bazična je poruka MGI, ali za njenu realizaciju trebat će još dugoročnih

napora i mijenjanja, prije svega, dominantne sredine neinvalida.

U skladu sa spomenutom idejom o invalidu kao punopravnom subjektu, nakon MGI, ubrzan je proces integracije, napose lako hendikepirane djece u redovne škole, ali ne deklarativno, nego stvaranjem nužnih kadrovskih, materijalnih i drugih uvjeta, bržom transformacijom redovnih škola i stavova učenika i nastavnika, te njihove okoline. Analize dvadesetogodišnjih iskustava zemalja članica Evropske zajednice otvaraju optimističnije razdoblje u ovom desetljeću. Počev od 14. svjetskog kongresa o rehabilitaciji (1980), koji je imao za osnovnu ideju „prevenciju i integraciju“, većina zemalja je prešla na ovaj trend postupnog upućivanja lako hendikepiranih među vršnjake, uz korištenje bivših specijalnih škola za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju teže i višestruko ometenih.

U skladu s jačanjem uloge primarne zaštite u zdravstvu i preventivne socijalne zaštite, prešlo se na efikasniju detekciju, opservaciju i tretman ranih oštećenja, što je olakšalo kvalitativne mjere. U više zemalja uvode se registri za djecu s rizikom i posebno praćenje nekih istaknutih grupa (cerebralna paraliza, distrofija, itd.). Na IX svjetskom kongresu o mentalnom hendikepu u Nairobiju (1983) istaknut je zahtjev da se počne pripremom medicinskih i pedagoških kadrova upravo za rad s djecom predškolske dobi, kako bi se i tamo osigurala brža edukacija i tretman hendikepirane djece.

Dalji trend u ovom razdoblju je pojačana briga za teško hendikepirane, prvenstveno u ekonomski razvijenim zemljama. Ovome su pridonijela i humanija gledanja na hendikepiranost, jer se ranije uglavnom polazilo od ekonomske ideje da će invalidi

povratiti svojim radom sredstva utrošena na njihovu rehabilitaciju. Nagli porast broja starijih, zbog produljenja života, koji su potencijalni invalidi, potaknuo je usporednu aktivnost zdravstvene i socijalne zaštite da se traže novi putovi veće brige za njih u obitelji i ustanovi.³ Ovome pridonosi i novi pokret gerontološke zaštite, napose nakon Svjetske skupštine o starenju (Beč, 1982), i isticanja od UN povezanosti pitanja starijih i hendikepiranih.⁴

U sklopu naraslog broja znanstvenih projekata težište je na tehničkim inovacijama, kojima se (napose tjelesno, slušno i vidno hendikepiranim) otvaraju mogućnosti korištenja sve više pomagala. Nedavna švedska studija o pomagalima za adaptaciju radnog mjesta upozorila je na neslućene mogućnosti novih zaposlenja, što je veoma bitno s obzirom na rastuće teškoće s uključivanjem invalida u radni proces u cijelom svijetu, zbog ekonomske krize. Usporedo se znatno brže ide na eliminiranje arhitektonskih barijera, koje pogađaju oko trećinu stanovništva, a suvremena gradnja ih sve više producira. U tome smjeru ubrzan je zakonodavni proces⁵ u nekim zemljama, napose u pogledu javnih ustanova i prometa. I međunarodne agencije, kao Informativni centar za tehnička pomagala (ICTA) u Stockholmu, putem plasmana novih pomagala i učila olakšavaju proces integracije, ali zbog visokih cijena ona sporo stižu u zemlje u razvoju.

MGI je inicirala znatno više sporta, rekreacije i turizma za invalide, u koju svrhu se osnivaju i posebne međunarodne asocijacije. U okviru rastućeg broja međunarodnih stručnih skupova sve je više invalida i roditelja s hendikepiranom djecom, i kao neposrednih sudionika. Među-

narodni dan invalida 21. ožujka posebno se označuje u mnogim zemljama. Raste i broj edicija o bračnom životu invalida, koji smjelije zasnivaju obitelji, usporedo s jačanjem ekonomskog standarda i uklanjanjem barijera u stanovima. U tome smislu neki su međunarodni forumi i korigirali svoje ranije dokumente o invalidima.⁶

Specijalizirane agencije UN usmjerile su se na neke nove zadatke. UNICEF je u okviru brige za gladnu djecu trećeg svijeta posebnu pozornost posvetio preživljavanju hendikepirane djece. Svjetska zdravstvena organizacija razradila je komunalni pristup rehabilitaciji u okviru smjernica UN za

integraciju ovog područja u redovne službe i ustanove.⁷ UNESCO nastoji na promjeni terminologije, s naglaskom na djecu s posebnim potrebama a ne invalidnosti.⁸ Međunarodna organizacija rada je, nakon studije o zakonodavstvu u zemljama članicama o profesionalnoj i socijalnoj rehabilitaciji invalida (1988), na Generalnoj konferenciji MOR 1983. u Ženevi dopunila poznatu Preporuku o profesionalnoj rehabilitaciji invalida iz 1955, unijevši niz inovacija kako u redovno tako i zaštitno zapošljavanje.⁹

U idućem broju „Defektologije“ prikazat ćemo razvoj rehabilitacije i zaštite hendikepiranih u našoj zemlji nakon MGI.

LITERATURA

1. Lenoir, R.: *Lex exclus*, Paris, 1983.
2. *Vivre dans la difference — Handicap et readaptation dans la societe d'aujourd'hui*, Paris, 1982.
3. *Handbook of Severe Disability*, Washington, 1981.
4. *Bulletin on Aging*, No 3/84, Wien, 1984.
5. *Federal Register (FAC)*, Washington, 1984.
6. *Council of Europe: A coherent policy for the rehabilitation of disabled people*, Strasbourg, 1984.
7. *UN: Integration of disabled persons into community life*, New York, 1981.
8. *UNESCO: Terminology in special education*, Paris, 1983.
9. *ILO: Recommendation concerning vocational rehabilitation and employment (disabled persons)*, Geneve, 1983.